

Отримано 27.04.26
Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.107
д.ф.н., проф.
Махачашвілі Рт.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.107
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору філологічних наук, професору,
завідувачу науково-дослідної лабораторії
інтернаціоналізації вищої освіти,
професору кафедри романської філології
Факультету романо-германської філології
Русудан МАХАЧАШВІЛІ

ВІДГУК

офіційного опонента **Ємець Наталії Олександрівни**, кандидата філологічних наук, доцента, доцента кафедри фонетики і практики англійської мови Факультету германської філології і перекладу Київського національного лінгвістичного університету на дисертацію **Марушак Ніки Андріївни «Поетика Е. А. По: лінгвостилістичні особливості та наративна перспектива»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

1. Актуальність дисертаційного дослідження.

Актуальність поданого дослідження зумовлена загальною спрямованістю сучасних мовознавчих студій на комплексне й багатовимірне осмислення художнього мовлення, яке розглядається не лише як засіб естетичної виразності, а й як складна система взаємодії мовних, когнітивних і культурних чинників. У цьому контексті особливої ваги набуває аналіз індивідуально-авторських стилів, що дозволяє глибше зрозуміти механізми формування художнього тексту та специфіку мовної репрезентації авторського світобачення.

Звернення до поезики Е. А. По є своєчасним і виправданим, оскільки його творчість відкриває широкі можливості для виявлення закономірностей функціонування мовностилістичних засобів у різних жанрових площинах. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених творчості автора, проблема системного опису його поезики з урахуванням взаємодії різних рівнів текстової організації залишається недостатньо розробленою, що й зумовлює наукову новизну та актуальність рецензованої роботи.

Важливим чинником актуальності є також залучення до аналізу як традиційних підходів лінгвостилістики, так і сучасних емпіричних методик, які дають змогу поєднати якісний і кількісний аналіз мовного матеріалу. Така

інтеграція сприяє більш об'єктивному й всебічному вивченню тексту, дозволяючи виявити як явні, так і приховані закономірності організації поезики автора. Крім того, дослідження відповідає сучасним тенденціям міждисциплінарності, оскільки враховує новітні методологічні підходи, сформовані під впливом когнітивної лінгвістики, наратології та стилістики.

2. Наукова новизна результатів дисертації.

Наукова новизна дисертаційного дослідження Н. А. Марущак полягає передусім у здійсненні цілісного й системного аналізу поезики Е. А. По, який уперше реалізовано на основі поєднання лінгвостилістичного та емпіричного підходів. Такий інтегративний підхід дозволив авторці відійти від традиційного розгляду творчості автора та представити його поезику як упорядковану, внутрішньо взаємопов'язану структуру.

Оригінальним є трактування міжжанровості як ключової характеристики творчості Е. А. По. У роботі не лише констатується взаємодія поезії та прози, але й аргументується їхня функціональна взаємозалежність, що виявляється у спільних наративних механізмах. Це дозволяє розглядати художній доробок автора як цілісну систему, а не як сукупність окремих текстів.

Вагомим здобутком роботи є розроблення й апробація оригінальної методики аналізу поезики автора, яка ґрунтується на синтезі класичного лінгвостилістичного інструментарію із сучасними міжжанровими, наратологічними та емпіричними підходами. Запропонована методика вирізняється універсальністю та може бути застосована до дослідження творчості інших міжжанрових митців, що значно розширює її наукову цінність.

Суттєвим аспектом новизни є те, що дослідження здійснено на матеріалі повного корпусу художніх текстів Е. А. По, що забезпечує репрезентативність отриманих результатів. У межах роботи ідентифіковано ключові складники авторської поезики, зокрема ідіостиль, ідіолект та ідіонаратив, а також простежено особливості їхньої взаємодії та взаємовпливу, що дозволяє глибше осмислити складові поезики автора. Авторка пропонує системну модель їхньої взаємодії, акцентуючи не лише на структурних характеристиках тексту, а й на механізмах їхнього сприйняття. У цьому контексті особливої уваги заслуговує спроба поєднання аналітичного опису мовних явищ із інтерпретацією когнітивних і рецептивних процесів.

Безперечну новизну роботи становить і введення до наукового обігу авторського трактування поняття «ідіонаратив», а також теоретичне обґрунтування розмежування двох типів висунення – наративного та ненаративного. Такий підхід розширює можливості аналізу художнього тексту та уточнює категоріальний апарат сучасної стилістики й наратології.

На окрему увагу заслуговує комплексний аналіз взаємозв'язку поетичних і прозових творів Е. А. По, що виходить за межі традиційного жанрового поділу. У результаті авторкою сформульовано критерії визначення поетичності прозових текстів і, навпаки, наративності поезії. Це дало змогу виокремити квазінаративний тип поетичних текстів як проміжну ланку між наративною та ненаративною поезією.

Таким чином, наукова новизна дослідження визначається як постановкою нових теоретичних проблем, так і їхнім оригінальним розв'язанням, що поглиблює сучасні уявлення про поетику автора та відкриває перспективи для подальших студій у галузі лінгвостилістики та наратології.

3. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Рецензоване дослідження вирізняється чітко вибудованою методологічною основою та послідовним застосуванням комплексу підходів до аналізу художнього тексту, зокрема лінгвостилістичного, наратологічного й емпіричного. Теоретичну базу роботи формують актуальні наукові напрацювання у сфері лінгвостилістики, психопоетики та емпіричної стилістики, забезпечуючи можливість створення внутрішньо узгодженої та цілісної моделі дослідження поетики Е. А. По.

Переконливість і надійність отриманих результатів зумовлені продуманою логікою дослідницької процедури, чіткою структурованістю аналітичних етапів і поєднанням якісних та кількісних методів опрацювання матеріалу. Такий підхід сприяє об'єктивності висновків і дозволяє всебічно охарактеризувати досліджуване явище. Підсумкові положення роботи є логічним узагальненням проведеного аналізу, узгоджуються з основними теоретичними засадами дослідження та повністю відповідають поставленим завданням, спрямованим на досягнення визначеної мети.

4. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження Н. А. Марущак полягає в тому, що запропоноване в ньому осмислення поетики Е. А. По суттєво збагачує сучасні уявлення у галузях лінгвостилістики, психопоетики, емпіричної стилістики та теорії висунення. Робота розширює наукові підходи до аналізу художнього тексту, зокрема завдяки поглибленню розуміння індивідуально-авторських стратегій організації мовного матеріалу. Отримані результати емпіричного аналізу сприяють уточненню уявлень про специфіку використання Е. А. По різних механізмів висунення, що є одним із ключових аспектів сучасної стилістики.

Практична цінність дослідження визначається можливістю ефективного використання його результатів у навчальному процесі. Основні положення та

висновки роботи можуть бути залучені до викладання філологічних дисциплін, зокрема лексикології (у межах вивчення семантичної структури слова та семасіології), стилістики англійської мови (під час опрацювання питань стилістики тексту, поетичних тропів і фігур мовлення), а також курсів із літератури англійськомовних країн і зарубіжної літератури, зокрема при розгляді літературного процесу ХІХ – початку ХХ століття.

Крім того, матеріали дослідження можуть бути використані на практичних заняттях, присвячених інтерпретації художнього тексту, а також у процесі підготовки курсових і кваліфікаційних робіт здобувачами вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія. Це свідчить про прикладний потенціал роботи та її значущість як для наукової, так і для освітньої практики.

5. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Основні результати дисертаційного дослідження Н. А. Марущак висвітлено у 12 одноосібних наукових публікаціях. Серед них – 4 статті, опубліковані у фахових наукових виданнях України, що засвідчує відповідність результатів вимогам до апробації наукових досліджень, а також 6 публікацій у збірниках матеріалів конференцій, які відображають процес обговорення й апробації окремих положень роботи в науковому середовищі. Окрім цього, результати дослідження представлено у 2 статтях, опублікованих у зарубіжних виданнях.

Усі наукові праці авторки безпосередньо пов'язані з темою дисертації, логічно відображають її зміст і послідовно розкривають основні теоретичні положення та результати проведеного дослідження, що підтверджує належний рівень апробації та достовірність отриманих висновків.

6. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Дисертаційне дослідження Н. А. Марущак має логічно впорядковану та послідовну структуру: робота складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списків використаної наукової та довідкової літератури, джерел ілюстративного матеріалу і додатків. Результати дослідження подано системно та відповідно до внутрішньої логіки наукового аналізу. Зміст дисертації повністю узгоджується із заявленою темою, охоплює всі ключові аспекти проблематики та відповідає поставленій меті й завданням.

Загальний обсяг роботи становить 252 сторінки. Дисертація оформлена належним чином і відповідає чинним вимогам до наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

7. Дотримання академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях. Відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

За результатами автоматизованого звіту з перевірки дисертації та наукових публікацій на наявність текстових збігів, згенерованого спеціалізованим програмним засобом, встановлено, що дисертація Н. А. Марущак та наукові публікації, у яких висвітлено наукові результати дослідження, є оригінальними та виконаними авторкою самостійно. Ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи самоплагіату не виявлено. Усі запозичені ідеї, положення та текстові фрагменти належним чином оформлені з відповідними посиланнями на джерела.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1). Попри ґрунтовність аналізу мовних явищ, у роботі подекуди бракує кількісного підтвердження окремих висновків, що могло б посилити аргументацію, особливо у частині, пов'язаній із повторюваністю певних стилістичних прийомів. Твердження про те, що Е. А. По не надає переваги жодному окремому стилістичному прийому (с. 104), а послідовно поєднує кілька засобів у межах одного тексту, видається певною мірою дискусійним у зв'язку з відсутністю належного кількісного обґрунтування. Зокрема, у роботі не подано статистично верифікованих даних щодо частотності використання тих чи інших стилістичних прийомів, їхньої дистрибуції у поетичних і прозових текстах або ступеня концентрації в окремих творах. Відтак зроблений висновок ґрунтується переважно на якісному аналізі окремих прикладів, що, хоча й є переконливим, не дозволяє з достатньою мірою об'єктивності узагальнювати спостереження на весь корпус текстів автора.

2). У запропонованих у роботі «критеріях поетичності у прозі» (с. 138–139) спостерігається певна методологічна неповнота: зокрема, поряд із наведеними параметрами (ритмізація тексту, граматична та графологічна девіація, фрагментарність, стилістична конвергенція) варто було б виокремити окремий критерій — інтенсивність використання тропів (метафор, епітетів, символів, порівнянь тощо), а також здійснити їх кількісне зіставлення у прозі й поезії автора. Доцільно було б доповнити дослідження кількісним аналізом уживання тропів у поетичних і прозових текстах Е. А. По для більш об'єктивного зіставлення ступеня «поетичності» обох типів текстів та емпірично підтвердити або спростувати висунену гіпотезу.

3). Емпіричне дослідження, попри свою інноваційність, потребує подальшого вдосконалення: розширення вибірки, урізноманітнення методів збору даних, а також більш чіткого розмежування впливу жанру, сюжету та мовного оформлення на сприйняття тексту. У поданому абзаці (с. 177, П.3)

інтерпретація результатів дослідження видається дещо спрощеною та потребує додаткового уточнення. Зокрема, висновок про те, що респонденти розпізнають саме поезику Е. А. По як визначальний маркер авторства, може бути не цілком обґрунтованим. Імовірно, йдеться не тільки про індивідуально-стильові характеристики, а й про тематичну домінанту творів автора (про що заявляють респонденти у відповідях на відкриті питання), яка є спільною як для його поезії, так і для прози (зокрема, мотиви смерті, містики, психологічної напруги, межових станів свідомості тощо). Саме тематична єдність і впізнаваність проблематики можуть створювати ефект «присутності автора» у сприйнятті реципієнтів, навіть у випадках, коли текст зазнає трансформацій або генерується штучно. Відтак доцільно було б чіткіше розмежувати вплив тематичних і власне стилістичних чинників на рецепцію тексту, а також розглянути можливість того, що респонденти орієнтуються передусім на змістові маркери, а не на формальні ознаки ідіостилю.

4). Серед зауважень до дисертаційного дослідження варто також відзначити наявність поодиноких стилістичних огріхів, які, однак, не мають системного характеру й не впливають на загальне розуміння змісту роботи: в окремих випадках спостерігається тенденція до ускладнення синтаксичних конструкцій, що дещо перевантажує сприйняття, хоча й відповідає загалом академічному стилю викладу. Крім того, фіксуються поодинокі неточності у слововживанні та незначні редакційні недогляди, зокрема, пропуски або надлишковість службових слів (с. 3, 1–2 абзаци; с. 21, 1 абзац), які можуть бути усунуті в процесі подальшого редагування тексту.

9. Загальний висновок.

Дисертація Н. А. Марущак «Поетика Е. А. По: лінгвостилістичні особливості та наративна перспектива» є завершеною розвідкою, яка пропонує новий підхід до аналізу поезики міжжанрових авторів, зокрема американського поета і прозаїка Е. А. По. Здобувачка продемонструвала високий рівень теоретичних знань, умінь, навичок та компетентностей, а також здатність самостійно здійснювати науковий аналіз, працювати з широким колом джерел, критично їх осмислювати та вибудовувати власне бачення досліджуваної проблематики. Рівень фахової підготовки Н. А. Марущак відповідає сучасним вимогам до здобувачів ступеня доктора філософії та підтверджує її готовність до подальшої наукової роботи.

Дисертація «Поетика Е. А. По: лінгвостилістичні особливості та наративна перспектива» відповідає п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня

2022 р. №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03 лютого 2017 р. за № 155/30023, а її авторка – Марущак Ніка Андріївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри фонетики і
практики англійської мови
Факультету германської філології і перекладу
Київського національного
лінгвістичного університету

Наталія ЄМЕЦЬ

